

Zeitschrift: Jahrbuch für Philosophie und spekulative Theologie

Band: 16 (1902)

Artikel: De diversis perfectionis gradibus in physica praemotione

Autor: Prado, Norbertus del

DOI: <https://doi.org/10.5169/seals-762114>

Nutzungsbedingungen

Die ETH-Bibliothek ist die Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Zeitschriften und ist nicht verantwortlich für deren Inhalte. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern beziehungsweise den externen Rechteinhabern. [Siehe Rechtliche Hinweise.](#)

Conditions d'utilisation

L'ETH Library est le fournisseur des revues numérisées. Elle ne détient aucun droit d'auteur sur les revues et n'est pas responsable de leur contenu. En règle générale, les droits sont détenus par les éditeurs ou les détenteurs de droits externes. [Voir Informations légales.](#)

Terms of use

The ETH Library is the provider of the digitised journals. It does not own any copyrights to the journals and is not responsible for their content. The rights usually lie with the publishers or the external rights holders. [See Legal notice.](#)

Download PDF: 25.11.2024

ETH-Bibliothek Zürich, E-Periodica, <https://www.e-periodica.ch>

Ja, der Verfasser der Nachfolge ist selbst nicht ganz frei von mönchischer (sic!) Auffassung des Lebens in seinen anmutigen Schilderungen des inneren Lebens . . . Es ist vielleicht das größte unter den Verdiensten des hl. Franz von Sales, die falsche Trennung von Weltmoral und Klostermoral überwunden zu haben. Seine Schriften, wie namentlich die ‚Philothea‘, gehören zu den weltgeschichtlichen Thaten; er hat in seiner Art einen Akt der Versöhnung zwischen Welt und Kirche zu stande gebracht und die christliche Moral aus der sublimeren Höhe der Klostermystik herab in das christliche Haus eingebürgert.“ (Lehrb. der Moral S. 28.)

DE DIVERSIS PERFECTIONIS GRADIBUS IN PHYSICA PRAEMOTIONE.

Scriptis

P. NORBERTUS DEL PRADO, Ord. Praed.

I.

1. Sensus quaestionis declaratur a Divo Thoma, de Potent. qu. 1. a. 2., his verbis: „Intensio autem in operatione divina non est attendenda secundum quod operatio est in operante, quia sic semper est infinita, cum operatio sit divina essentia; sed attendenda est secundum quod attingit effectum; sic enim a Deo moventur quaedam efficacius, quaedam minus efficaciter.“

2. Ut ergo diversi huius efficaciae gradus perspiciantur, opus erit aliquid praelibare de ipsis actibus, qui sunt immediate ipsius voluntatis, velut a voluntate elicit. — Cum autem voluntas moveatur in finem et in ea, quae sunt ad finem, distinguere oportet **actus**, quibus voluntas movetur in finem, et **actus**, quibus voluntas movetur in ea, quae sunt ad finem. — Actus vero voluntatis in finem videntur esse tres, scilicet *velle, intendere et frui*. Actus denique voluntatis in ea, quae sunt ad finem, ad tres quoque reducuntur: *eligere, consentire et uti*. — 1. 2. qu. 8. et qu. 13.

3. **Velle** nominat simplicem actum voluntatis, sicut **intelligere** nominat simplicem actum intellectus. Simplex autem actus potentiae est in id, quod est secundum se obiectum potentiae. — Cum ergo potentia voluntatis non sit nisi boni, **velle**, proprie

loquendo, est in **id**, quod est propter se bonum et volitum. — Cum denique id, quod est propter se bonum et volitum, habeat rationem finis, **velle** proprie est ipsius finis.

Intendere nominat etiam actum voluntatis, praesupposita tamen ordinatione rationis ordinantis aliquid in finem. Importat quidem motum voluntatis in finem, non simpliciter ut **velle**, sed secundum quod finis acquiritur per ea, quae sunt ad finem.

Frui nominat quoque motum voluntatis in finem, sicut **intendere**; attamen differt ab intentione, quoniam fruitio importat quietem, quae est in fine, ac consequenter exprimit motum voluntatis in finem, in quantum iam habetur finis ipse. — Si habetur dumtaxat in **intentione**, fruitio est imperfecta; si vero habetur iam in **re**, est perfecta. — Si finis, qui habetur vel realiter vel in intentione tantum, sit ultimus, fruitio est **propria**; si autem non est ultimus, fruitio est impropria.

4. **Eligere** importat in sua quidditate aliquid pertinens ad rationem et aliquid pertinens ad voluntatem; quamobrem Philosophus dixit, quod electio est *vel appetitivus intellectus vel appetitus intellectivus*. — Electio tamen substantialiter non est actus rationis, sed voluntatis; perficitur enim in motu quodam animae ad bonum, quod eligitur. — Electio est semper eorum, quae sunt ad finem. Unde finis, in quantum huiusmodi, non cadit sub electione.

Consentire similiter non est nisi de his, quae sunt ad finem. Actus appetitivae virtutis importat quamdam coniunctionem ad **id**, cui consentitur. — Praecedit electionem, quae addit supra consensum quamdam relationem respectu eius, cui aliquid praeligitur; et ideo post consensum adhuc remanet electio. — Sed si inveniatur **unum** solum ducens ad finem, quod placeat, non differunt re consensus et electio, sed ratione tantum; ut consensus dicatur, secundum quod placet ad agendum, electio autem secundum quod praefertur his, quae non placent.

Uti proprie est actus voluntatis; et semper est eius, quod est ad finem; et si referantur ad idem, usus sequitur electionem et electio praecedit usum.

5. Pro pleniori horum omnium motuum voluntatis notitia non abs re erit illos examinare per comparisonem 1. ad intellectum, 2. ad ipsam potentiam voluntatis, 3. ad obiectum, quod est **bonum**.

Quoad primum regula generalis est, quae nullam patitur exceptionem, quod ad omnem motum voluntatis praecedat semper, saltem prioritare naturae et causalitatis, motus ipsius intellectus; etenim nihil volitum, quin praecognitum, ac ignoti nulla cupido.

Voluntas namque est appetitus rationalis; et ut Divus Thomas expresse ait: „*Ubi non est aliquis rationis motus, per consequens nec voluntatis.*“ (1. 2. qu. 10. a. 3.) Unde si intellectus non movet voluntatem, sicut praesentans ei obiectum suum, nullus aderit voluntatis motus.

Iam vero intellectus praesentat voluntati obiectum suum, quod est bonum, dupliciter: uno modo apprehendendo aliquid in ratione boni ut simpliciter bonum, ut propter se bonum; ac consequenter simpliciter ac propter se volendum. Et istiusmodi actus, qui est apprehendere aliquod obiectum ut simpliciter bonum, praecedit tres actus voluntatis, qui sunt **velle, intendere et frui**. — Alio modo, apprehendendo aliquid in ratione boni, non ut propter se bonum, sed ut bonum in ordine ad aliud; ideoque ut volendum ratione alterius. Et huiusmodi actus est inquisitio rationis ante iudicium de eligendis; ac haec inquisitio consilium vocatur, quod praecedit **electionem, consensum et usum**.

6. Per comparationem autem ad ipsam potentiam voluntatis, tres actus **velle, intendere et frui** constituunt unam speciem actuum diversam ab illa, quam constituunt tres alii, qui sunt **eligere, consentire et uti**. — Manifestum est enim, quod unus et idem motus voluntatis est, quo fertur in finem secundum quod est ratio volendi ea, quae sunt ad finem, et in ipsa, quae sunt ad finem. Sed alius actus est, quo fertur in ipsum finem absolute, et quandoque praecedit tempore. — Velle itaque, intendere et frui, atque eligere, consentire et uti sunt duae species actuum voluntatis: quae tamen non diversificant potentiam volendi propter communem rationem obiecti, quod est bonum. (1. 2. qu. 8. a. 3. et 3. Part. qu. 18. a. 3; et de Verit. qu. 22. a. 13 ad 12.)

Velle, intendere et frui sunt motus voluntatis, secundum quod voluntas est **natura**; eligere vero, consentire et uti sunt motus voluntatis, secundum quod voluntas est **ratio**. (1. P. qu. 83. a. 4. et 3. P. qu. 18. a. 4.)

Eligere, consentire et uti sunt semper actus liberae voluntatis; velle, intendere et frui possunt esse et sunt etiam actus liberae voluntatis, quamvis exercentur ad instar motuum naturalium; etenim id, quod est in una operatione ut **finis**, potest ordinari et ordinatur in altera operatione ad aliquid aliud ut ad finem: idcirco hoc modo omnia cadunt aut cadere possunt sub electione praeter **unum**, quod est absolute ultimus finis; respectu cuius velle, intendere et frui sunt absolute actus naturales ac necessarii voluntatis; necessarii, inquam, saltem quoad specificationem. (1. 2. qu. 13. a. 3. et qu. 9. a. 4.)

Denique, cum voluntas duplicem habitudinem habeat ad volitum, unam quidem in ordine intentionis, alteram vero in ordine executionis; unam enim in volente per proportionem ad rem desideratam, et alteram in re, qua volens tendit per executionem ad consequendam rem volitam; ideo omnes actus, qui praecedunt electionem, pertinent ad primam habitudinem voluntatis; quoniam in electione completur proportio voluntatis, ut complete velit id, quod est ad finem. — Atque in actu, qui dicitur **usus**, fit transitus ab ordine intentionis ad ordinem executionis, et incipit secunda habitudo voluntatis, cuius proportio completur per hoc, quod ipsum finem habeat realiter; quod est perfecte habere ipsum atque in ipso per fruitionem propriam et perfectam quiescere. (1. 2. qu. 16. a. 4.)

7. Per comparationem tandem ad obiectum, quod est **bonum**, et a quo specificantur actus voluntatis, velle, intendere et frui respiciunt bonum delectabile; et eligere, consentire et uti tendunt immediate in bonum utile. — De ratione boni est **esse appetibile** terminans motum appetitus; si enim terminat secundum quid, ut medium, per quod tenditur in aliud, vocatur **bonum utile**; si autem terminat motum appetitus totaliter ita, ut quiescat in re desiderata, vocatur **bonum delectabile**. — Exinde oritur determinatio seu specificatio actuum voluntatis, quae se habet ex parte obiecti; et quantum ad hoc voluntas se habet passive et dependet ab intellectu, a quo movetur isto modo motionis. Unde principium formale specificans in **ordine physico** omnes motus seu actus voluntatis est obiectum praesentatum ei ab intellectu sub ratione boni delectabilis et sub ratione boni utilis. — Quod bonum volitum sit desiderabile propter se, tamquam terminus simpliciter, velut finis appetitivus motus; vel econtra sit desiderabile propter aliud, tamquam terminus secundum quid, velut medium in motu appetitus: hoc pendet ab obiecto diversimodo apprehenso; hoc derivatur ab intellectu prout *praesentat* voluntati obiectum suum. Ex qua diversa obiecti praesentatione consurgit diversa species actuum voluntatis, nempe velle, intendere et frui; et eligere, consentire et uti. (1. P. qu. 5. a. 6. et qu. 82. a. 4. et 1. 2. qu. 9. a. 1.)

8. Ac supra hanc specificationem motuum voluntatis in **ordine physico**, supervenit alia specificatio in **ordine morali** etiam dependens ab obiecto, etiam causata formaliter ab intellectu; at iuxta hanc determinationem actus voluntatis distinguuntur in duas quoque species, videlicet *actus boni* et *actus mali*; ita ut aliae duae species in ordine entitativo vel physico se habeant in isto novo ordine superveniente tamquam materia vel subiectum; et

sic possunt esse similiter boni aut similiter mali: velle, intendere, frui, eligere, consentire et uti; quoniam omnes isti motus constituunt unum solum actum humanum. — Huiusmodi autem specificatio pendet ex obiecto praesentato voluntati per rationem, non ut obiectum habet rationem boni delectabilis vel utilis, sed in quantum obiectum *cadit sub ordine rationis*, quae est principium humanorum actuum et regula voluntatis humanae; ex qua regula regulata per Legem aeternam, quae est ipsa Ratio Divina, mensuratur bonitas, quae pertinet ad genus moris et causat bonitatem moralem in actibus voluntatis, sive actus denominetur simplex volitio aut intentio aut fruitio aut electio aut consensus aut usus aut opus externum in ordine executionis. — Haec conformitas sive adaequatio voluntatis in agendo ad rectam rationem, et mediante rectitudine rationis humanae ad Rationem aeternam, quae est Deus, constituit essentialiter rationem **boni honesti**, quae se extendit et ad bonum delectabile et ad bonum utile, ad volitum propter se et ad volitum propter aliud; et ex qua sequitur ratio laudabilis et ratio meriti, et ex cuius privatione procedit ratio culpabilis et demeriti. — Rectitudo voluntatis est per debitum ordinem ad finem ultimum, qui est Deus. (1. 2. qu. 4. a. 4. et qu. 19. a. 4.) — Omnia bona honesta habent quoque rationem boni delectabilis et rationem boni utilis praeter Summum Bonum, quod cum sit per essentiam honestum, est totaliter delectabile et in semetipso continet totam prorsus rationem, unde desideretur, et in quo omne desiderium complete quiescit. — Unde S. Augustinus lib. 1. confess. c. 1: „*Magnus es, Domine, et laudabilis valde . . . Tu excitas, ut laudare te delectet; quia fecisti nos ad Te, et inquietum est cor nostrum, donec requiescat in te.*“

9. Postremo notandum, quod „*movere seipsum*“ potest significare: 1) activitatem intrinsecam rerum ad exercendas actiones immanentes, quibus viventia, dum agunt, per seipsa perficiuntur; atque in hoc sensu docet Divus Thomas 1. P. qu. 18. a. 3: „*Inveniuntur igitur quaedam, quae movent seipsa . . . Et huiusmodi sunt plantae.*“

2) Activitatem intrinsecam, qua viventia ita moventur a principio intrinseco, quod habent in seipsis, ut non solum agant, sed etiam agant cum aliqua notitia finis sive perfecta sive imperfecta; et in hac acceptione Divus Thomas asserit, quod animalia, quibus competit voluntarium secundum rationem imperfectam, „*dicuntur movere seipsa*“. (1. 2. qu. 6. a. 1. et 2.)

3) Activitatem intrinsecam, qua sola rationalis creatura, cui voluntarium secundum rationem perfectam competit, potest deliberans

de fine, cuius cognitionem perfectam habet, et de his, quae sunt ad finem, movere seipsam in finem vel non movere. — Ac in hac profundiori significatione Divus Thomas 1. 2. qu. 1. a. 2. concludit: „*Et ideo proprium est naturae rationalis, ut tendat in finem, quasi se agens vel ducens ad finem; naturae vero irrationalis, quasi ab alio acta vel ducta; sive in finem apprehensum, sicut bruta animalia; sive in finem non apprehensum, sicut ea, quae omnino cognitione carent.*“

4) Activitatem intrinsecam, qua sola creatura intellectualis, angelus vel homo, determinat se ad volendum hoc vel illud, vel etiam ad volendum vel non volendum hoc; nam ex hoc, quod ratio deliberans se habet ad opposita, voluntas in utrumque potest. Homo autem est dominus sui actus ex hoc, quod habet deliberationem de suis actibus. — Atque in hoc sensu magis proprio ac stricto nulla creatura rationalis, quantumvis perfectissima, potest se movere absolute quantum ad omnia. — In hoc sensu Divus Thomas 1. P. qu. 18. a. 3. ait: „*Sed quamvis intellectus noster ad aliqua se agat, tamen aliqua sunt ei praestituta a natura; sicut sunt prima principia, circa quae non potest aliter se habere; et ultimus finis, quem non potest non velle.*“

10. In hac posteriori ac plus circumscripta significatione accipere oportet *movere se*, quotiescumque affirmabitur vel negabitur de humana voluntate. Etenim humana voluntas sive moveat seipsam, sive tantum a Deo moveatur ad operandum, semper aliquid agit, semper activitatem suam propriam exercet, eo ipso, quod elicit operationem, qua virtus intrinseca agendi evolvitur et augetur. — Unde *movere se* in hoc postremo sensu, non modo exprimit virtutem agendi, qua voluntas est naturaliter praedita; et actionem immanentem, qua voluntas, dum agit, perficitur; sed praeterea praesupponit cognitionem perfectam finis, propter quem voluntas agit, et in quem agendo tendit: non modo significat **facultatem** voluntatis et rationis, qua homo est dominus suorum actuum, et qua creatura rationalis est causa sui in operando; sed etiam importat hoc, quod homo reducat se de potentia in actum, quatenus per rationem determinat se ad volendum hoc vel illud. — Hoc sensu Divus Thomas docet 1. P. qu. 2. a. 3.: „*Movere enim nihil aliud est quam educere aliquid de potentia in actum.*“ — Et 1. 2. qu. 9. a. 1.: „*Oportet enim quod id, quod est potentia, reducat in actum per aliquid, quod est in actu; et hoc est movere.*“ — Et a. 3.: „*Manifestum est, quod intellectus per hoc, quod cognoscit principium, reducit se de potentia in actum, quantum ad cognitionem conclusionum; et*

hoc modo movet seipsum; et similiter voluntas per hoc, quod vult finem, movet seipsam ad volendum ea, quae sunt ad finem.“ — Et a. 6. ad 3: „*Homo per rationem determinat seipsum ad volendum hoc vel illud, quod est vere bonum vel apparens bonum.*“ — Itaque **voluntatem movere se** significat, quod voluntas non modo vult, verum etiam quod seipsam applicat ad volendum.¹

II.

11. Conclusio prima: *Eo modo, quo movetur quantum ad exercitium actus, id est tamquam a causa efficiente actum, voluntas non movetur nisi a solo Deo sicut ab Exteriori Principio.*

Ratio prima. — Quoniam haec est differentia inter motionem voluntatis per modum causae finalis et motionem per modum causae efficientis, quod licet utroque modo sit proprium Dei movere voluntatem, sed maxime secundo modo *interius eam inclinando*. — Nam movere voluntatem, interius eam inclinando, est movere physice potentiam voluntatis et immutare ipsius actum in aliud. — Quod est proprium Dei solius. — 1. P. qu. 105. a. 4. et de Verit. qu. 22. a. 8.

12. Ratio secunda. — Movere voluntatem efficienter quantum ad exercitium actus nihil aliud est nisi motum voluntarium efficere intra potentiam ipsius voluntatis et ipsa voluntate mediante; nam motus vel actus voluntatis est ab intrinseco et procedens ab ipsa potentia volendi. Sed huiusmodi motus ab intrinseco voluntatis procedens, impossibile est quod efficiatur ab aliquo principio extrinseco, nisi sit ipsa causa voluntatis. — Ergo solus Deus, qui causavit naturam voluntatis, potest efficienter causare motum ipsi voluntati connaturalem.

13. Ratio tertia. — Cum voluntas, ut **potentia**, habeat ordinem ad universale bonum, voluntas ut **actus** exprimit hunc

¹ Quod quidem eximie declarat Caietanus in 1. 2. qu. 9. a. 4., dum scribit: „Scito, quod aliud est loqui de volitione, et aliud de volitione ut a voluntate applicante seipsam ad volendum. Volitio enim nihil aliud dicit nisi operationem voluntatis, qua vult; et certum est, quod ad volendum sufficit voluntas cum obiecto. — Sed ad volendum a se, ita quod ly a se dicat causalitatem applicantem seipsam ad volendum, non sufficit voluntas cum obiecto, sed exigitur voluntas praevolens finem; et ratio huius est, quia velle a se non solum importat velle, sed agere seu movere: quod, quia oportet fieri propter finem, praeexigit natura vel tempore appetitum finis, ut dictum est; et hoc non advertere, casus est loquentium.“

ordinem ita, quod in omni motu voluntario claudatur *haec universalis motio* ad universum obiectum voluntatis, quod est bonum. — Sed nemo potest dare sive **virtualiter** sive **actualiter** hanc inclinationem universalem nisi ipse Deus, qui est *Universale Bonum*. — 1. 2. qu. 9. a. 6.

14. Ratio quarta. — Omnis motus voluntatis ab interiori procedit; voluntarium enim est, quod procedit ab intrinseco cum cognitione finis. — Sed solus Deus coniungitur animae intellectuali quantum ad sua interiora, qui solus est causa ipsius et sustinens eam in esse. — A solo igitur Deo potest motus voluntarius causari. — 1. 2. qu. 6. a. 1. et lib. 3. cont. g. Cap. 88. n. 4.

15. Ratio quinta. — Nulla creatura potest directe immutare voluntatem quasi agendo intra ipsam voluntatem; potest autem extrinsecus aliquid proponendo voluntati eam aliquo modo inducere. — Sed hoc est movere ex parte obiecti; non interius, sed ab extra per repraesentationem seu apprehensionem boni mediante facultate cognoscitiva. — Solus itaque Deus potest intrinsecus immutare voluntatem; et *inclinationem* voluntatis, quam et dedit, transferre de uno in aliud, secundum quod vult. — 1. 2. qu. 9. per totum; de Verit. qu. 22. a. 9.

16. Ratio sexta. — Quoniam per omnem motum tam voluntatis quam intellectus oportet devenire ad aliquod primum movens, quod a nullo movetur in ordine volitionum et intellectionum: et hoc omnes intelligunt *Deum*. — Sub Deo igitur, qui est Primus Intellectus et Volens, ordinantur omnes intellectus et voluntates, sicut instrumenta sub principali agente. — 1. P. qu. 2. a. 3.; 1. 2. qu. 6. a. 1.; Lib. 3. c. gentes cap. 147. n. 4.

17. Conclusio secunda: *Ad universale obiectum voluntatis, quod est bonum in universali, voluntas non movet seipsam, sed a solo Deo movetur.*

Observatio. — Cum dicitur, quod „*obiectum voluntatis est finis et bonum in universali*“ (1. 2. qu. 1. a. 2. ad 3), hoc vocabulum „*bonum in universali*“ potest significare: 1. **Bonum per essentiam**, in quo continetur eminenter tota latitudo boni, et a quo derivatur omne bonum in quantum huiusmodi; et hoc Bonum infinitum est solus Deus; — 2. **Bonum in communi**, facta abstractione ab hac vel illa re, in qua ratio boni participata a Bono per essentiam adinvenitur; — 3. **Bonum** conveniens homini volenti secundum suam naturam, et sine quo non potest homo esse beatus. — In conclusione supra posita non agitur de Bono universali per essentiam; quoniam **in via** non videmus Deum, sicuti est, et antequam per certitudinem divinae visionis non **demonstretur** necessaria connexio huiusmodi Boni Infiniti

ad nostram beatitudinem, voluntas non ex necessitate Deo inhaeret. Sed agitur: 1. **de bono in communi**; quia voluntas, quae est potentia ad bonum appetendum, nihil appetit nisi sub ratione boni, nihilque operatur nisi intendens aliquod bonum; et 2. **de omnibus illis bonis in particulari**, quae naturaliter unusquisque vult, et ad quae de necessitate naturali movetur; ut **esse, vivere** et huiusmodi alia, quae respiciunt consistentiam naturalem, et sine quibus homo non potest **esse beatus**, quia prius est **esse** quam **beatus esse**. — 1. P. qu. 82. a. 2. et 1. 2. qu. 1. a. 6. et qu. 10. a. 1.

18. Ratio prima. — Bonum in universali, quod est obiectum voluntatis, est *ultimus finis* sumptus formaliter, non materialiter; in communi, non in particulari *quantum ad ipsam rem*, quae revera est finis, et in qua sola stat de facto nostra beatitudo. — Sed ultimus finis si accipiatur formaliter et in generali, id est pro **ratione** finis ultimi, et non pro **illa re**, in qua finis ultimi ratio vera invenitur, est illud, propter quod homo vult omnia, quae vult; illud, propter quod amantur cetera, et illud autem propter seipsum; illud, in quo appetendo omnes homines conveniunt, et ratione cuius omnes appetunt Deum, etiam cum a Deo recedunt per peccatum. — Ergo cum talis motus voluntatis includatur in omni voluntario motu ac sit fundamentum ad appetendum bona particularia, creata et per participationem, **naturaliter** prodiit ex ipsa potentia voluntatis. — Ergo voluntas ad obiectum ipsius universale movetur a solo Deo et non movet seipsam.

19. Ratio secunda. — Natura et voluntas hoc modo ordinata sunt, ut ipsa voluntas **quaedam natura** sit; quia omne, quod in rebus invenitur, natura quaedam dicitur. Et ideo in voluntate oportet invenire non solum quod voluntatis, sed etiam quod naturae est. — Ergo voluntas quoad **aliquid appetendum** movetur a Deo absque eo, quod seipsam moveat, et a solo Deo inclinatur absque eo, quod seipsam inclinet. — De Verit. qu. 22. a. 4. et 5.

20. Ratio tertia. — Sic se habet **principium** motuum voluntariorum, quod est bonum in communi seu finis in appetibilibus, respectu potentiae voluntatis, sicut prima principia cognitionis respectu potentiae intellectus. — Sed principia intellectualis cognitionis sunt naturaliter nota. — Ergo finis ultimus et illa, sine quibus finis haberi non potest, sicut **esse, vivere** et huiusmodi, sunt naturaliter volita. — 1. P. qu. 83. a. 4. et 1. 2. qu. 10. a. 1. et 2.

21. Ratio quarta. — In tantum voluntas movet seipsam ad volendum ea, quae sunt in finem, in quantum vult ipsum finem.

Unde in appetibilibus finis est fundamentum et principiorum eorum, quae sunt ad finem. — Non enim **eligit** voluntas, nisi quia aliquid simpliciter **vult**; quia, quae sunt propter finem, non appetuntur nisi ratione finis. — Ergo finis ultimus, ut beatitudo et ea, quae in ipsa includuntur, ut est cognitio veritatis et alia huiusmodi, non cadit sub electione; sed omnia haec voluntas de necessitate vult quasi naturali inclinatione. — De Verit. qu. 22. a. 5.; 1. 2. qu. 9. a. 3.

22. Ratio quinta. — Sicut se habet intellectus ad rationem, ita se habet voluntas **ut natura** ad voluntatem **ut rationalem**. — Si non darentur primae veritates per se notae, minime darentur conclusiones; absque intellectu primorum principiorum, impossibilis redderetur discursus; si potentia cognoscitiva non intelligeret, non valeret ratiocinari. — Pariter si voluntas non moveretur a Deo, ut ipsa est **natura**, non moveretur a seipsa, ut est **rationalis**; absque motu naturali in ultimum finem non perduceretur motus liberi arbitrii; si voluntas aliquid naturaliter non appeteret, non relinqueretur locus electionis. — 1. P. qu. 83. a. 4.

23. Conclusio tertia: *Quotiescumque homo per rationem determinat se ad volendum hoc vel illud bonum, voluntas movetur etiam a Deo per modum causae efficientis.*

Ratio prima. — Quia omnis motus tam voluntatis quam naturae a Deo procedit sicut a Primo Movenente; et omnia, quae ex proposito atque deliberatione fiunt, oportet reducere in aliquam altiorem causam, quae non sit ratio et voluntas humana. — Primo quoniam ratio et voluntas humana mutabilia sunt et defectibilia. — Secundo quoniam aliter Deus non esset Primum Movens *per viam* causarum efficientium. — 1. P. qu. 2. a. 3. ad 2. et 1. 2. qu. 6. a. 1. ad 3.

24. Ratio secunda. — Quotiescumque voluntas movet seipsam ad volendum ea, quae sunt ad finem, voluntas elicit illos actus, qui sunt in comparatione ad ea, quae sunt ad finem, scilicet *eligere, consentire et uti*. — Voluntas enim utitur ratione movendo illam ad inquirendum et consiliandum; et hoc modo usus praecedit electionem. (1. 2. qu. 16. a. 4.) Unde hoc modo voluntas movet intellectum. — Utitur etiam voluntas semetipsa ad consentiendum vel eligendum media adinventata per inquisitionem et consilium rationis. Unde hoc modo voluntas movetur a seipsa *quantum ad exercitium* actus secundum rationem finis. — 1. 2. qu. 9. a. 3. ad 3.

Sed voluntas 1. etsi quantum ad aliquid sufficienter se movet et in suo ordine, scilicet sicut agens proximum, non tamen

potest seipsam movere quantum ad omnia; unde indiget moveri ab alio sicut a Primo Movente. — 2. Hoc ipsum, quod voluntas movet seipsam sufficienter et in suo ordine sicut agens proximum, habet voluntas et ex vi propria et ex eo, quod movetur a Deo in ordine Causae Primae, per cuius motionem completur virtus propria ipsius voluntatis. — 1. 2. qu. 9. a. 4. ad 3. et 1. P. qu. 105. a. 4. ad 1. 2. et 3. et de Malo qu. 3. a. 2. ad 4.

25. Ratio tertia. — Homo determinat se ad volendum hoc vel illud per consilium rationis; nam quantum ad determinationem actus, quae est ex parte obiecti, intellectus movet voluntatem, intellectus quidem non speculativus tantummodo, sed practicus. — 1. 2. qu. 9. a. 1.

Sed Deus est universale principium omnis interioris motus humani, Deus causat bona interius movendo voluntatem, Deus illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum et est *seminator omnis boni consilii*. — *Et prudentiam docet et iustitiam*. (Sap. 8. v. 7.) — Deus denique est actor bonorum nostrorum operum tam ex parte intellectus quam ex parte voluntatis et *sicut exterius persuadens et sicut interius movens*, id est movendo physice utramque potentiam intellectus et voluntatis.

26. Ratio quarta. — Quotiescumque homo determinat se per rationem ad volendum hoc vel illud, voluntas ipsius, quae ante determinationem ad unum per consilium rationis erat ad utrumlibet, transmutatur et reducitur de potentia in actum; etenim *prius erat eligens in potentia et postea fit eligens in actu*. — Sed haec liberae voluntatis transmutatio est ab aliquo movente, „*in quantum ipsa voluntas movet seipsam ad agendum, et in quantum etiam movetur ab aliquo exteriori agente, scilicet a Deo*.“ — De Malo qu. 6. a. unico ad 17. — Ergo Deus non solum agit in liberam voluntatem per **viam** intellectus, agendo physice in ipsam potentiam intellectivam, et per inspirationem sanctae illuminationis agendo moraliter in voluntatem; sed etiam agit in ipsam potentiam liberi arbitrii, quando de novo incipit eligere, transmutando illam de potentia eligendi ad actum electionis.

27. Ratio quinta. — Divus Thomas 1. 2. qu. 109. a. 1. statuit hoc philosophicum ac simul theologicum principium: „*Quantumcumque natura aliqua corporalis vel spiritualis ponatur perfecta, non potest in suum actum procedere, nisi moveatur a Deo*.“ — Ergo in omni actu liberi arbitrii creatura rationalis, quantumvis ponatur perfecta, indiget moveri a Deo ut a Prima Causa Efficienti, ut possit in actum liberum transire.

28. Ratio sexta. — Electio est actus proprius ac specificus voluntatis ut **voluntatis**, ut **appetitus rationalis**, ut **libera**. — Sed „Deus est causa electionis et voluntatis nostrae“; et „*Deus solus directe ad electionem hominis operatur*“; et „*ex divina operatione inclinante inclinatur hominis voluntas ad aliquid eligendum sibi utile*“; et „*semper hoc homo eligit, quod Deus operatur in eius voluntate*“, ut Divus Thomas docet et solide ostendit lib. 3. contra gentes cap. 90. 91. et 92.

29. Ratio septima. — Cum homo per rationem determinat se ad volendum hoc vel illud, libere agit, libere operatur et est dominus sui actus; et antequam agat et dum agit, actus revera est in potestate sui liberi arbitrii. — Sed Divus Thomas lib. 3. contra gentes cap. 89. tradit, quod Deus causat efficienter in nobis omnem actum voluntatis: 1. „*in quantum dat nobis virtutem volendi*“; 2. „*in quantum facit nos velle hoc vel illud*“. — Atque hoc probat sex argumentis; et expresse praeterea declarat, quod asserere contrarium est „*resistere evidenter auctoritatibus Sacrae Scripturae*“, in qua dicitur: „*Domine, . . . omnia enim opera nostra operatus es in nobis*“. (Isaiae cap. 26.); „*Cor regis in manu Domini; quocumque voluerit, inclinabit illud*“. (Prov. cap. 21.); „*Deus est enim, qui operatur in vobis et velle et perficere*“. (Philipp. cap. 2.)

30. Ratio octava. — Ex supradictis characteres essentialis physicae praemotionis stant in hoc, quod huiusmodi motio est: 1. Dei motio immediata immediatione suppositi in potentiam liberi arbitrii; 2. Dei motio immediata immediatione virtutis in ipsum actum liberi arbitrii; 3. Dei motio determinans potentiam liberi arbitrii ad unum; 4. Dei motio faciens nos velle hoc vel illud; 5. Dei motio, ad quam infallibiliter semper consequitur effectus.

Dicendum est ergo, quod libera hominis voluntas praemoveatur physice a Deo ad actus ipsos liberos; et quod in omni actu libero homo indiget physice moveri a Deo ut a Prima Causa efficienti, ut ipse homo per rationem et voluntatem suam determinet se ad volendum hoc vel illud.

31. Ratio nona. — Si dum voluntas creata movet seipsam ad electionem, consensum et usum, qui sunt actus liberi arbitrii, non moveretur prius prioritatem naturae et causalitatis in ordine Causae Primae, ab ipsa Dei Voluntate; sequeretur: 1. quod voluntas creata esset primum principium agendi quoad actus suos liberos; 2. quod huiusmodi actus nec essent **actus**, nec **liberi**.

Ratio primae consequentiae: Quia praedicti motus voluntatis non reducuntur ad Deum sicut ad Primum Movers in **via** causae efficientis; nec Deus influeret immediate immediatione virtutis

in hos liberi arbitrii actus. — Unde Div. Thomas lib. 2. Sent. dist. 37. qu. 2. a. 2.: „*Non posset vitari, quin voluntas esset primum agens.*“

Ratio secundae consequentiae: Quia non causantur efficienter a Voluntate Dei, „*quae est actus purus et semper est in actu volendi*“ (1. 2. qu. 10. a. 1. ad 2); nec causantur efficienter a Voluntate Dei, quae est Primum Liberum. — Quod enim non efficitur ab Actu per essentiam, nequit esse actus per participationem; et quod non procedit immediate immediatione virtutis a Voluntate per essentiam, nequit esse voluntarium aut liberum per participationem. — 1. P. qu. 44. a. 1.

32. Ratio decima. — Si Deus non determinaret hominem, dum homo determinat se ad volendum hoc vel illud; si Deus physice non moveret et intellectum hominis et ipsius voluntatem, et si non ageret ut Causa Prima efficiens in utramque potentiam: 1. nec intellectus intelligeret aut iudicaret aut aliquid determinaret inquirendo; nec voluntas vellet aut aliquid eligeret; 2. nec Deus cogitationes mentium et voluntates cordium cognosceret. — Deus enim cognoscit *motus* voluntatis creatae, quoniam scit et vult **causare** ipsum voluntatis motum tam necessarium quam liberum, tam naturalem quam voluntarium. — Quod ex professo declarat Divus Thomas lib. 1. contra gentes cap. 68: „*Cognoscendo, inquit, suum intelligere et velle cognoscit omnem cogitationem et voluntatem.*“ — Et 1. P. qu. 57. a. 2.: „*Secundum quod causat, sic et cognoscit; quia scientia eius est causa rei, ut ostensum est qu. 14. a. 8.*“

33. Ratio undecima. — Qui actus liberos voluntatis creatae subtrahunt a physica Dei praemotione, subtrahunt eos et a divina causalitate et a divina praescientia; et consequenter a divina providentia. -- Et velint nolint, annumerandi erunt inter illos, qui unum eligunt e duobus, *aut esse aliquid in nostra voluntate, aut esse praescientiam futurorum*; quoniam utrumque arbitrantur esse non posse; sed si elegerimus praescientiam futurorum, tolli libertatis arbitrium; si elegerimus voluntatis arbitrium, tolli praescientiam futurorum. — Unde de Cicerone ita philosophante scribit Augustinus lib. 5. de Civit. Dei cap. 9.: „*Ipse itaque ut vir magnus et doctus et vitae humanae plurimum ac peritissime consulens ex his duobus elegit liberum voluntatis arbitrium; quod ut confirmaretur, negavit praescientiam futurorum; atque ita dum vult facere liberos, facit sacrilegos. Religiosus autem animus utrumque eligit, utrumque confitetur et fide pietatis utrumque confirmet.*“

Sunt tamen aliqui, qui habentes animum religiosum in has

easdem angustias coarctatum, utrumque elegerunt, scilicet *liberum voluntatis arbitrium et praescientiam divinam futurorum*, attamen negant **divinam causalitatem** quoad actus liberi arbitrii; exinde praescientia futurorum, quam ponunt in Deo, est quaedam praescientia sui generis, **praescientia media**, de qua infra loquimur, si Deus voluerit. — Ad praesens sufficiat insinuare, quod Divus Thomas pro eadem re accepit negationem praescientiae divinae futurorum et negationem divinae causalitatis. Quamobrem per nullam aliam viam Angelicus Doctor existimat esse possibile perfecte et in ultima resolutione demonstrare praescientiam futurorum in Deo nisi per viam divinae causalitatis, ut infra quoque patebit. — Et cum hanc quaestionem tangit 1. P. qu. 116., ait de Tullio, de quo Augustinus dixerat, quod negaverat **praescientiam** futurorum, quod noluit reducere haec futura in divinam causalitatem. — „*Fuerunt igitur aliqui, qui huiusmodi causalia et fortuita, quae in his inferioribus accidunt, in nullam superiorem causam reducere voluerunt; et hi fatum et Providentiam negaverunt; ut de Tullio Augustinus recitat de Civit. Dei lib. 5. cap. 9.; quod est contra ea, quae superius de Providentia dicta sunt qu. 22. a. 2.*

Unde negare praemotionem physicam ad liberos actus efficiendos est negare divinam causalitatem; negare autem divinam causalitatem in efficientia physica actuum liberorum est negare divinam praescientiam futurorum; et negare divinam actuum liberorum praescientiam est negare divinam providentiam et divinam praedestinationem, quae quoad obiecta est pars specialis providentiae.

34. Maneat igitur firmum, quod voluntas creata sive quoad actus necessarios sive quoad actus liberos non iungitur effectui suo nisi *mendicando talem coniunctionem a virtute Dei*, quae vehementius ingreditur in actus liberos quam virtus propria ipsius liberae voluntatis. — Liberum enim arbitrium in agendo pendet a Deo, a quo habet complementum suae virtutis operativae; nam ut Caietanus recte capiens doctrinam Divi Thomae et illam declarans ait 1. P. qu. 14. a. 13.: „*Secundum independentiam et immediationem virtutis Causa Prima prior independentius et immediatius immediatione virtutis attingit effectum quam secunda. In eodem tamen instanti naturae effectus ab utraque attingitur.*“ — Quoniam totus motus proficiscitur a Deo tamquam a tota Causa motus; et quidquid est entis, actus, boni in actu libero, efficitur a Deo, mediante potentia ipsius voluntatis, quae mota movet, effecta efficit, causata causat; et per divinam motionem completur virtus propria libere operandi.

III.

35. Conclusio quarta: *Cum Deus convertit hominem ad seipsum sicut ad specialem finem, propter quem homo velit omnia, quaecumque vult, voluntas hominis movetur a solo Deo in huiusmodi prima conversione.*

Ratio prima. — Sic se habet Deus ut Auctor gratiae, dum primo hominem aversum a Deo per peccatum convertit ad seipsum sicut ad finem specialem, quem homo conversus intendat, et cui cupiat adhaerere sicut bono proprio; sicut se habet Deus ut Auctor naturae, quando movet voluntatem hominis ad universale obiectum voluntatis, quod est bonum in communi. — Sed in hac universali motione, sine qua homo non potest aliquid velle, voluntas est mota et non movens, solus autem Deus movens. — Ergo simili modo, servata proportione, in illa *prima conversione* ad Deum, sine qua homo non potest aliquid velle in ordine ad vitam aeternam, solus Deus est movens, et voluntas dumtaxat mota.

36. Ratio secunda. — Sic se habet voluntas **ut voluntas** in suo primo motu ad Deum sicut ad illud, in quo ratio ultimi finis invenitur et vera beatitudo, sicut se habet voluntas **ut natura** ad rationem ultimi finis formaliter sumpti sive ad beatitudinem in communi. — Sed in motu voluntatis ad bonum in communi, ad finem formaliter sumptum, utpote naturali, voluntas non movet seipsam, sed tantummodo movetur a solo Deo, qui est Motor Universalis. — Ergo pariter in primo motu voluntatis ad Bonum per essentiam, tamquam ad bonum particulare ac sibi proprium, voluntas non movet seipsam, sed solum movetur a Deo, qui est Motor specialissimus omnium hominum ad ipsum se convertentium.

37. Ratio tertia. — Divus Thomas 1. 2. qu. 9. a. 6. ad 3.: „*Dicendum, quod Deus movet voluntatem hominis sicut universalis motor ad universale obiectum voluntatis, quod est bonum, et sine hac universali motione homo non potest aliquid velle; sed homo per rationem determinat se ad volendum hoc vel illud, quod est vere bonum vel apparens bonum. — Sed tamen interdum specialiter Deus movet aliquos ad aliquid determinate volendum, quod est bonum, sicut in his, quos movet per gratiam, ut infra dicitur.*“ — Qu. 109. qu. 111. et qu. 112. et qu. 113.

Ergo iuxta hanc profundissimam doctrinam Angelici Doctoris, **motio** Dei ad universale obiectum voluntatis; et **motio** Dei specialis per gratiam ad aliquid determinatum bonum conveniunt:

1) in hoc, quod ad volendum homo non determinat se per rationem ad volendum nec bonum universale in primo motu nec bonum particulare in secundo;

2) in hoc, quod terminus utriusque motus non solum ex parte Dei moventis, sed etiam ex parte voluntatis motae est semper **bonum**, in primo motu bonum in communi, in secundo bonum in speciali;

3) in hoc, quod a solo Deo voluntas hominis movetur, quapropter voluntas sic mota numquam movetur ad malum;

4) in hoc, quod prima motio est veluti **introitus** ad omnes motus tam necessarios quam liberos voluntatis humanae in ordine naturali et in executione generalis Providentiae; et altera motio est **quasi introitus** ad omnes motus liberos, bonos, et vitae aeternae meritorios et quasi **porta** ad ordinem supernaturalem et veluti primus passus in executione divinae Praedestinationis: „cuius ordinis executio est passive quidem in praedestinati, active autem est in Deo.“ — 1. P. qu. 23. a. 2.

5) in hoc, quod motus voluntatis sub prima motione est **motus naturalis** et **necessarius** quoad specificationem seu determinationem actus; unde homo non determinat se per rationem ad **huiusmodi velle**. — Et motus voluntatis sub altera motione, quamvis liberrimus, est etiam ad instar motus naturalis per modum simplicis volitionis; et homo non valet per rationem se primo determinare ad **huiusmodi velle**, quod excedit omnem naturalem facultatem tam rationis quam voluntatis.

6) Unde in primo motu voluntatis non habet locum **electio**; quia talis motus est fundamentum omnium electionum liberi arbitrii in ordine naturae; et prius est **velle** quam **eligere**, sicut prior est amor finis quam amor mediorum. — In secundo autem motu voluntatis nec habet locum **electio per solum liberum arbitrium**, quia superat omnes naturales liberi arbitrii vires; et huiusmodi motus liberae quidem voluntatis constituit fundamentum omnium sanctarum electionum in ordine gratiae. — Quamobrem Divus Thomas 2. 2. qu. 24. a. 1. ad 3. evolvit hanc sublimem doctrinam lucis suae radiis edocens: „*Dicendum, quod liberum arbitrium non est alia potentia a voluntate, ut dictum est.*“ (1. P. qu. 83. a. 4.) — „*Et tamen caritas non est in voluntate secundum rationem liberi arbitrii, cuius actus est eligere. Electio enim est eorum, quae sunt ad finem. Voluntas autem est ipsius finis, ut dicitur Ethic. lib. 3.* — *Unde caritas, cuius obiectum est finis ultimus, magis debet dici esse in voluntate quam in libero arbitrio.*“ —

38. Ratio quarta. — Sub hac, de qua loquimur, divina motione, transmutatur homo de statu iniustitiae ad statum iustitiae. Et quamvis in eo, qui habet usum liberi arbitrii, non fit motio a Deo ad iustitiam absque motu liberi arbitrii, tamen liberum arbitrium in huiusmodi interiori transmutatione non movet se, sed movetur a solo Deo; non transmutat se, sed a solo Deo transmutatur et reducitur de uno extremo in alterum. — Unde Deus ita infundit donum gratiae iustificantis, quod etiam simul cum hoc movet liberum arbitrium ad donum gratiae acceptandum in his, qui sunt huius motionis capaces. — 1. 2. qu. 113. a. 1. et 3.

39. Ratio quinta. — Quia huius divinae motionis, de qua est sermo, effectus in anima est **ille effectus**, in quo mens nostra est mota et non movens, solus autem Deus movens: ut ex professo declaratur per subsequentem conclusionem.

40. Conclusio quinta: *Quotiescumque Deus movet potentiam liberi arbitrii per gratiam operantem, voluntas movetur eodem libere, sed movetur a solo Deo, absque eo, quod moveat seipsam.*

Ratio prima. — Divus Thomas 1. 2. qu. 111. a. 2: „Respondeo dicendum, quod, sicut supra dictum est qu. 110. a. 2., gratia dupliciter potest intelligi: uno modo divinum auxilium, quo nos movet ad bene volendum et agendum; alio modo habituale donum nobis divinitus inditum. — Utroque autem modo gratia dicta convenienter dividitur per operantem et cooperantem.“

„Operatio enim alicuius effectus non attribuitur mobili, sed moventi. In illo ergo effectu, in quo mens nostra est mota et non movens, solus autem Deus movens, operatio Deo attribuitur; et secundum hoc dicitur **gratia operans**. — In illo autem effectu, in quo mens nostra et movet et movetur, operatio non solum attribuitur Deo, sed etiam animae; et secundum hoc dicitur **gratia cooperans**. — Est autem in nobis duplex actus: primus quidem interior voluntatis; et quantum ad istum actum voluntas se habet ut mota, Deus autem ut movens; et praesertim, cum voluntas incipit bonum velle, quae prius malum volebat; et ideo secundum quod Deus movet humanam mentem ad hunc actum, dicitur **gratia operans**. — Alius autem actus est exterior, qui cum a voluntate imperetur, ut supra habitum est qu. 17. a. 9., consequens est, quod quantum ad hunc actum operatio attribuatur voluntati. Et quia etiam ad hunc actum Deus nos adiuvat et interius confirmando voluntatem, ut ad actum perveniat, et exterius facultatem operandi praebendo; respectu huiusmodi actus dicitur **gratia cooperans**. — Unde post praemissa verba subdit

Augustinus: *Ut autem velimus, operatur; cum autem volumus, ut perficiamus, nobis cooperatur.*

„Sic igitur, si gratia accipiatur pro gratuita Dei motione, qua movet nos ad bonum meritorium, convenienter dividitur gratia in operantem et cooperantem.“

41. Praedictus Divi Thomae Articulus ex una parte constituit commentarium breve ac fidelissimum totius doctrinae S. Augustini circa gratiam Dei et circa praedestinationem Sanctorum; et ex alia lapidem angularem pro integra theoria physicae praemotionalis tam in ordine naturae quam in ordine supernaturali. — Iam supra fusius explanatus est iste famosus Articulus, in quo continetur radix prima omnium differentiarum, quibus ad invicem opponuntur ac separantur documenta S. Augustini et Divi Thomae et documenta Molinae ac Suarezii circa divinum influxum in causas secundas et praesertim in causas liberas. — Ex isto Articulo infertur:

1) Effectum divinae motionis esse: 1. *actum interiorem* voluntatis; 2. *actum exteriorem* a voluntate imperatum. — Et quoniam actus interior voluntatis distinguitur in tres motus voluntatis in finem et tres motus voluntatis in ea, quae sunt ad finem, inde habetur, esse effectum divinae motionis totum processum interioris voluntariae operationis, nempe *velle, intendere, frui; eligere, consentire, uti.*

2) Potentiam liberi arbitrii, quae est facultas voluntatis et rationis, posse esse motam a Deo et simul seipsam moventem in toto processu actus interioris, scilicet dum vult, dum intendit, dum fruitor, dum eligit, dum consentit, et dum per usum transit ex ordine intentionis ad ordinem executionis; et hoc contingit in omnibus actibus voluntariis in ordine naturae, in quo homo per rationem determinat se ad volendum hoc vel illud, quod est vere bonum vel apparens bonum.

3) Potentiam liberi arbitrii, quae est facultas voluntatis et rationis, posse esse solummodo motam a Deo, absque eo, quod seipsam moveat, in toto processu interioris actus, *volendo, intendendo, fruendo, eligendo seu consentiendo*; et hoc contingit, quotiescumque Deus movet potentiam liberi arbitrii per gratuitam motionem, quae vocatur *gratia operans*.

4) Potentiam liberi arbitrii, quae est facultas voluntatis et rationis, se habere *ut motam, et non moventem*, quantum ad actum interiorem, „*praesertim cum voluntas incipit bonum velle, quae prius malum volebat.*“ — Nam tum est, cum libera voluntas ex aversa a Deo fit ad Deum conversa tamquam ad Incommutabile Bonum, tamquam ad verum finem ultimum tam

formaliter quam materialiter acceptum. — Tunc ergo est, cum voluntas creata transmutatur a solo Deo, et sic per infusionem gratiae ac caritatis tendit in Deum per motum fidei et dilectionis velut in *Bonum propter se*, et in *Finem specialissimum*, propter quem omnia vult, intendit, eligit et utitur. — Et hoc est, quod asseritur in **Conclusionem quarta**.

42. Ratio secunda. — Caietanus, qui 1. P. qu. 19. a. 8. uno verbo expressit **quidditatem** physicae praemotionis dicens: „**Movere secundae causae provenire ex moveri a Causa Prima et ex virtute propria ipsius causae secundae**“, sic etiam breviter et terminanter declaravit 1. 2. qu. 111. a. 2. **quidditatem** gratiae operantis ex suo effectu in libera voluntate: „Voluntas, inquit, mota a Deo ad huiusmodi novum velle, non movet seipsam ad hoc, sed est tantum mota a Deo; est tamen tale velle ipsius **elictive**, sicut descendere est motus ($\tau\omicron\upsilon\tilde{\nu}$) gravis. — Et est **liberum**, quia potest dissentire a tali velle; Deus enim movet suaviter liberum arbitrium secundum conditionem eius.“

„Gratia operans non solum invenitur in infusione gratiae et iustificatione impii, sed post acceptam gratiam pluries, quamvis manifestius in iustificatione impii.“

43. Conclusio sexta: *Quotiescumque post iustificationem homo movetur a Deo, ut Auctor est gratiae, ad operandum utendo habitibus infusis gratiae sanctificantis et caritatis ceterarumque virtutum, de lege ordinaria voluntas sub Dei gratuita motione movet etiam seipsam.*

Ratio prima. — Quia de lege ordinaria etiam intra ordinem supernaturalem homo per rationem suam lumine fidei, quae per caritatem operatur, illuminatam determinat se ad volendum hoc vel illud verum bonum et ad agendum hoc vel illud bonum opus propter Deum Summum Bonum super omnia dilectum.

44. Ratio secunda. — Quia, praesupposito iam fine per gratiam operantem, consequens est, ut gratia nobis cooperetur. — Effectus autem gratiae cooperantis in nobis est **ille effectus**, „*in quo mens nostra et movet et movetur, et operatio non solum attribuitur Deo, sed etiam animae.*“ — 1. 2. qu. 111. a. 2.

45. Ratio tertia. — Cum homo motus a Deo, ut Auctor gratiae est, virtute huius gratuita motionis utitur gratia iustificanti et habitibus simul cum gratia infusis, operatur opera meritoria vitae aeternae. — Meritum autem est effectus *gratiae cooperantis*, sicut iustificatio est effectus *gratiae operantis*; etsi ad gratiam operantem etiam expectet motus liberi arbitrii meritorios gloriae causare. — Ergo de lege ordinaria in omni opere

meritorio, de cuius ratione est esse opus liberum, voluntas et a Deo movetur et seipsam movet.

IV.

46. Conclusio septima: *Quotiescumque homo habens gratiam sanctificantem ac caritatem movetur a Deo secundum habitus infusos, qui vocantur dona Spiritus Sancti, libera hominis voluntas non movet seipsam, sed est tantum mota.*

Ratio prima. — Ad Rom. cap. 8. v. 14.: „*Quicumque enim Spiritu Dei aguntur, ii sunt filii Dei.*“ — Supra quae verba Divus Thomas lect. 3.: „Illa enim agi dicuntur, quae quodam superiori instinctu moventur; unde de brutis dicimus, quod non agunt, sed aguntur; quia a natura moventur et non ex proprio motu ad suas actiones agendas. — Similiter autem homo spiritualis, non quasi ex motu propriae voluntatis principaliter, sed ex instinctu Spiritus Sancti inclinatur ad aliquid agendum, secundum illud Isaiae cap. 59. v. 19.: „*Cum venerit quasi fluvius violentus, quem Spiritus Domini cogit;*“ et Lucae cap. 4. v. 1.: „*Jesus . . . agebatur a Spiritu in desertum.*“ — Non tamen per hoc excluditur, quin viri spirituales per voluntatem et liberum arbitrium operentur; quia ipsum motum voluntatis et liberi arbitrii Spiritus Sanctus in eis causat, secundum illud ad Philipp. cap. 2. v. 13.: „*Deus est enim, qui operatur in vobis et velle et perficere.*“

Unde homo, at non quicumque homo, sed homo spiritualis, 1. inclinatur ad aliquid agendum ex instinctu superiori Spiritus Sancti; 2. inclinatur motu propriae suae voluntatis, sed non quasi ex motu propriae voluntatis principaliter; quoniam voluntas est mota, sed non movens, solus autem Deus movens; 3. inclinatur motu quidem libero, quem Spiritus Sanctus causat in voluntatis potentia; 4. et sic inclinatus atque motus per liberam voluntatem operatur.

Commentarium Divi Thomae supra haec verba Apostoli est etiam genuina atque authentica declaratio doctrinae ipsius Angelici Doctoris circa naturam **gratiae operantis**. — Qui desideret penetrare **Articulum secundum** qu. 111. Part. 1. 2., attente perspiciat *Lectionem tertiam* super cap. 8. Epistolae ad Romanos.

47. Ratio secunda. — Divus Thomas in Matth. cap. 4. declarans illa verba: „*Tunc Iesus ductus est in desertum a Spiritu*“, ait: „Homines enim tunc ducuntur a Spiritu Sancto, quando caritate moventur sic, quod non motu proprio moventur, sed alieno; quia sequuntur impetum caritatis. 2. Corinth. cap. 5.

v. 14.: *Caritas Dei urget nos.* Et sic filii Dei aguntur a Spiritu Sancto, ut tempus huius vitae, quae plena est tentationibus, . . . transeant cum victoria per Christi virtutem. Ipse enim tentari voluit, ut sicut morte sua vicit nostram, sic tentatione sua superaret omnes tentationes nostras.“

48. Ratio tertia. — Divus Thomas 1. 2. qu. 68. a. 1. ostendens, dona Spiritus Sancti differre secundum rem a virtutibus etiam infusis, docet: „Est enim considerandum, quod in homine est duplex principium movens: unum quidem interius, quod est ratio; aliud vero exterius, quod est Deus, ut supra dictum est qu. 9. a. 4. et 6.; et etiam Philosophus dicit hoc in cap. de *bona Fortuna*. — Manifestum est autem quod omne, quod movetur, necesse est proportionatum esse motori; et haec est perfectio mobilis, in quantum est mobile, dispositio, qua disponitur ad hoc, quod bene moveatur a suo motore. Quanto igitur movens est altior, tanto necesse est, quod mobile perfectiori dispositione ei proportionetur; sicut videmus, quod perfectius oportet esse discipulum dispositum ad hoc, quod altiores doctrinam capiat a doctore.“

„Manifestum est autem, quod virtutes humanae perficiunt hominem, secundum quod homo natus est moveri per rationem in his, quae exterius vel interius agit. — Oportet igitur inesse homini altiores perfectiones, secundum quas sit dispositus ad hoc, quod divinitus moveatur; et istae perfectiones vocantur **dona**, non solum quia infunduntur a Deo, sed quia secundum ea homo disponitur, ut efficiatur prompte mobilis ab inspiratione divina, sicut dicitur Isaiae cap. 50. v. 5: *Dominus aperuit mihi aurem; ego autem non contradico, retrorsum non abii.* — Et Philosophus etiam dicit . . . , quod his, qui moventur per instinctum divinum, non expedit consiliari secundum rationem humanam, sed quod sequantur interiorem instinctum; quia moventur a meliori principio, quam sit ratio humana. — Et hoc est, quod quidam dicunt, quod dona perficiunt hominem ad altiores actus, quam sint actus virtutum.“ — Hucusque Angelicus Doctor.

49. Quamvis alta, licet profunda, omnia tamen fiunt plana quaerentibus veritatem in scriptis Divi Thomae. — Primo: ex dictis supra 1. 2. qu. 9. a. 1. in homine primum principium movens **quoad specificationem** actuum humanorum est *ratio*; unde quantum ad determinationem actus, quae est ex parte obiecti, intellectus movet voluntatem. — Primum vero principium movens quantum **ad exercitium actus** in omnibus actibus humanis est *voluntas*.

Secundo: Deus est primum principium movens hominem ad agendum per utramque viam, per viam nempe intellectus et per viam voluntatis; ac consequenter est primum principium movens actuum humanorum et quoad **specificationem** actus et quoad ipsius actus **exercitium**: aliter tamen et aliter. — Unde Divus Thomas lib. 12. Metaphys. lect. 5.: „Primum Movens idem est, quod primum Intelligibile et primum Appetibile, quod est Optimum.“

Tertio: Haec praeterea notanda iterum differentia, quod per viam intellectus plus vel minus directe vel indirecte multa possunt movere voluntatem ex parte obiecti; ut late exponit Divus Thomas in hac quaestione 9. et alibi pluries in 1. Parte. — Per viam tamen voluntatis, ex parte potentiae, ab intrinseco, quantum ad exercitium actus, nihil potest movere voluntatem nisi solus Deus et ipsa voluntas.

Quarto: *Motio*, qua Deus movet physice potentiam liberae voluntatis, servat semper proportionem cum *motione*, qua Deus movet ipsam voluntatem per viam intellectus. Unde Deus physice movet voluntatem: 1. antequam homo determinet se per rationem ad volendum hoc vel illud; et haec est motio physica ad bonum in communi; 2. cum homo determinat se per rationem ad volendum hoc vel illud; et haec est motio physica ad bonum particulare; 3. cum homo determinatur per rationem Divinam supra modum suae propriae rationis; et ista est motio physica superioris generis respondens determinationi humanae rationis factae ex instinctu Spiritus Sancti.

Quinto: Ad hoc autem, quod physica motio, qua Deus movet, ut Auctor naturae est, habeat tanquam mobile bene dispositum ipsam potentiam voluntatis, requiruntur virtutes morales acquisitae, quarum prima est prudentia, quae sedet in ratione practica. — Ad hoc, quod physica motio, qua Deus movet, ut Auctor gratiae est, habeat tanquam mobile bene dispositum ipsam potentiam voluntatis, requiruntur virtutes morales infusae, quibus homo moveatur ad operandum conformiter ad **esse** gratiae sanctificantis; at in isto ordine virtus suprema non est prudentia infusa, sed caritas, qua mens tendit per amorem in Deum sicut in finem cognitum lumine fidei. — Ad hoc tandem, quod physica motio, qua Deus movet, ut Auctor gratiae quidem est, at *aliquos, interdum, specialiter*, habeat tanquam mobile bene dispositum ipsam potentiam voluntatis, requiruntur altiores perfectiones, virtutes superioris generis quam ipsae virtutes morales infusae; et hae virtutes seu habitus infusi, quibus homo perficitur ad prompte obediendum Spiritui Sancto, vocantur dona.

Sexto: Cum ergo Deus movet physice hominem determinantem se per rationem, sed absque virtutibus moralibus infusis, voluntas est mota et movens. — Cum autem movet Deus physice hominem determinantem se per rationem lumine fidei adiutam et cum virtutibus moralibus infusis, voluntas etiam est mota et simul movens. — Cum denique Deus movet physice hominem spiritualem, non quidem determinantem se per rationem, sed per rationem ipsius hominis determinatam immediate ex consilio Divinae Sapientiae, voluntas est quidem libera, at non est seipsam movens, sed tantum mota. — Quoniam homo utpote filius Dei, *agitur a Deo; et homo movetur a meliori principio, quam sit ratio humana.*

Septimo: Unde quanto altior est motio actuum humanorum *quantum ad specificationem*, tanto perfectior est motio physica voluntatis *quantum ad exercitium* ipsorum actuum.

50. Ratio quarta. — Ex his, quae Divus Thomas 1. P. q. 82. a. 4. et 1. 2. qu. 9. a. 1. docet, voluntas movet intellectum per modum agentis quantum ad exercitium actus, et intellectus movet voluntatem per modum finis, quantum ad specificationem actus. — Voluntas enim per hoc, quod vult finem, movet intellectum, ut inquirat ea, quae sunt ad finem, ut comparet illa ad invicem per ordinem ad finem consequendum, et ut determinet unum inter plura praeeligendum: ac intellectus, postquam inquisit, adinvenit atque inter media adinventata iudicavit, movet voluntatem per ultimum iudicium practicum ad eligendum hoc vel illud.

Sed dum homo agitur a Deo et movetur per dona Spiritus Sancti, voluntas non movet intellectum, ut inquirat, ut comparet, ut sententiam proferat de bonitate rerum eligendarum; quoniam in huiusmodi actibus liberi arbitrii intellectus reduplicative ut iudicans praevolat voluntatem et praevenit ipsam motionem, qua voluntas instigat intellectum ad consiliandum. Unde intellectus humanus iudicat et proponit id, quod agendum est sub ratione boni *ex dono sapientiae et consilii.*

Unde in tali motu liberae voluntatis actus praerequisitus ex parte rationis est per modum *simplicis intelligentiae*; et actus voluntatis, in quo formaliter completur actio libera, est per modum *simplicis volitionis.*

51. Ratio quinta. — Ex ipsa perfectione quantum *ad modum operandi.* — Actus humani, quos homo exercet, dum movetur a Deo per dona Spiritus Sancti, sunt actus seu operationes, quae denominantur *beatitudines.* — Huiusmodi autem actus sunt eiusdem generis quam actus virtutum, sed differunt

in gradu perfectionis praecise ob hoc, quod exercentur excellentiori modo **supra** mensuram humanae rationis, **non** quidem **contra** eam. — Unde Divus Thomas 1. 2. qu. 68. a. 2. ad 1.: „*Dona excedunt communem perfectionem virtutum, non quantum ad genus operum, eo modo, quo consilia praecedunt praecepta; sed quantum ad modum operandi, secundum quod movetur homo ab altiori principio.*“ — Et Qu. disp. de Carit. qu. unica a. 2. ad 17.: „*Dona perficiunt virtutes elevando eas supra modum humanum, sicut donum intellectus virtutem fidei et donum timoris virtutem temperantiae in recedendo a delectabilibus ultra humanum modum.*“

Sed dum homo operatur opera virtutum ultra humanum modum, operatur ultra determinationem propriam suae rationis, et movetur quantum ad specificationem suorum actuum ab altiori principio, quam sit humana ratio, et ab abundantiori lumine, quam sit lumen naturale, et per quod perficitur ipsum etiam lumen supernaturale fidei. — Unde Divus Thomas 1. 2. qu. 68. a. 2.: „*In ordine ad finem ultimum supernaturalem, ad quem ratio movet, secundum quod est aliquo modo et imperfecte informata per virtutes theologicas, non sufficit ipsa motio rationis, nisi desuper adsit instinctus et motio Spiritus Sancti, secundum illud ad Rom. cap. 8. v. 14.: Qui spiritu Dei aguntur, hi filii Dei sunt . . . et haeredes; et in Psalm. 142. v. 10. dicitur: Spiritus tuus bonum deducet me in terram rectam; quia scilicet in haereditatem illius terrae beatorum nullus potest pervenire, nisi moveatur et deducatur a Spiritu Sancto. Et ideo ad illum finem consequendum necessarium est homini habere donum Spiritus Sancti.*“

